

C. BERKHOUWER

Liberaal Europeaan uit Noord-Holland

F.A. Wijsenbeek

Cees Berkhouwer werd in 1919 te Alkmaar geboren als zoon van een sterk aan de streek gebonden geslacht van boeren en in de agrarische sector werkzaam. Zijn vader, die jong overleed, was zuurkoolhandelaar. Hij heeft zijn bijnaam 'Boerenkeessie' dan ook altijd als een erenaam beschouwd.

Als men Cees Berkhouwer, gezien zijn carrière maar ook zijn innige gebondenheid aan – en zijn populariteit in – zijn geboortestreek, wil typeren, dan zou men moeten zeggen: een volksvertegenwoordiger in de beste zin des woords. Een volksvertegenwoordiger dat is hij geweest: twaalf jaar gemeenteraadslid, 23 jaar Tweede-Kamerlid en 21 jaar lid van het Europese Parlement, waarvan twee jaar eerste burger van Europa, voorzitter van het Europese Parlement, zonder twijfel het hoogtepunt van zijn loopbaan.

Cees Berkhouwer was een slim jongetje en werd, voor wat in zijn familie als hoogst uitzonderlijk werd beschouwd, naar het Stedelijk Gymnasium in Alkmaar gestuurd. Daar heeft hij onder de beroemde rector Hemelrijk kennis en liefde voor cultuur en klassieke letteren opgedaan en nog heden, als men hem opzoekt, is hij altijd wel bezig met de lezing of herlezing van een van de klassieken. Hoevelen van ons die een gymnasium bezocht hebben, spelen zo iets, zonder klassieke letteren gestudeerd te hebben, nog klaar?

Na het gymnasium is Berkhouwer rechten aan de Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam gaan studeren. Om dat in de crisistijd te bekostigen, moesten hij en zijn familie zich veel onzegggen en zoals op het gymnasium werd hij dan ook in de vakanties naar familie gestuurd om op de boerderij mee te helpen. Heel veel plezier heeft hij daar geloof ik nooit aan gehad, maar dat hij mooi vertellen kon in welke toestand een oom van hem met paard en wagen van de markt op de boerderij terugkwam, is misschien typerend voor wat hem aansprak.

Naast de studie is hij in Amsterdam begonnen met de atletiek, de meest klassieke, maar ook de meest individuele van de sporten. Zoals alles wat hij in zijn leven heeft aangepakt, heeft hij ook die atletiek met distinctie beoefend en won hij niet alleen interuniversitaire prijzen, maar deed ook mee aan de selectie voor de Olympische Spelen van 1940, die echter begriepelijkerwij-

ze nooit gehouden zijn.

Na zijn afstuderen in de oorlogsjaren, vestigde Berkhouwer zich in 1942 op 23-jarige leeftijd als advocaat in zijn geboorteplaats. Tevens schreef hij in die jaren zijn proefschrift, dat hij na de bevrijding verdedigde. Zijn advocatenpraktijk is in de loop der jaren uitgegroeid tot, wat door een confrère een 'vette plattelandsadvocatenpraktijk' genoemd werd. Naast de gebruikelijke familiezaken, waardoor hij zijn streekgenoten nog meer en beter leerde kennen en waarin hij bij wijze van betaling in natura de basis legde voor zijn befaamde collectie en kennis van de Bergense School, deed hij veel contracts- en advieswerk voor de export van zaden, aardappelen, groente en fruit, hetgeen ook de eerste grote buitenlandse trips met zich meebracht.

In deze tijd kwam zijn eerste huwelijk tot stand met een plaatselijke notabele, op een wijze die hijzelf 'net een streekroman' noemde. Ook op politiek gebied werd de basis gelegd voor een toch zeker vruchtbaar te noemen carrière. Als lid van de jongerenorganisatie van de Vrijzinnig Democratische Bond was hij in tegenstelling tot de vroegere voorzitter daarvan, Vondeling, niet mee doorgebroken naar de Partij van de Arbeid, maar had hij zich in 1946 aangesloten bij de Partij van de Vrijheid van Stikker. Als afgevaardigde voor Alkmaar woonde hij zo in januari 1948 het oprichtingscongres van de vvd in Bellevue in Amsterdam bij. In 1949, toen de liberale fractie in de Raad in Alkmaar van één tot drie werd uitgebreid, werd hij Raadslid, tevens fractievoorzitter, hetgeen hij tot 1961 is gebleven.

Intussen was echter een belangrijker stap op weg naar de professionele en grote politiek gezet: in 1956 werd de Tweede Kamer uitgebreid van 100 tot 150 leden. Fractievoorzitter Oud, afkomstig uit Purmerend, zag wel wat in de jonge advocaat uit het district waar hijzelf in de laatste verkiezing onder het districtenstelsel voor het eerst gekozen werd. Oud was als fractievoorzitter, een baan die hij combineerde met het burgemeesterschap van Rotterdam, bepaald niet iemand die zich intensief met de dagelijkse gang van zaken in Kamer en fractie bezighield, maar de lijst regelde hij wel. Berkhouwer werd uitgenodigd maar eens ter kennismaking te komen lunchen op De Witte, hetgeen opleverde dat Berkhouwer zowel een Kamerzetel als de rekening gepresenteerd kreeg. Deze traditie is sindsdien voortgezet: wekelijks mocht het jonge Kamerlid de fractievoorzitter de lunch en een flesje witte wijn aanbieden op De Witte, want van enige restauratiefaciliteit in de Kamer was nog geen sprake.

Dat is een formidabele fractie geweest, waarin befaamde namen als Kort-hals (de vader van Benk), Haya van Someren, Schilthuis, Zegering Hadders, Van Leeuwen en de dames Fortanier en Corver voorkwamen. De goedkeuring van het Verdrag van Rome vond plaats, alhoewel de vvd er bepaald niet unaniem voor was, temeer daar in Rotterdamse zakenkringen, waar men meer mondiaal dacht, er nogal bezwaar tegen bestond. De eerste delegatie

naar het Europese Parlement bestond uit de Tweede Kamerleden Korthals en Van Dijk en het Eerste Kamerlid mevrouw Schouwenaar. Oud zelf was niet zo internationaal geïnteresseerd en een mooie anekdote was, dat hij deelnam aan een delegatie die door de Belgische Liberalen in het toen nog luxe hotel Metropole op de Place Brouchère in Brussel was uitgenodigd. Oud, in gezelschap van Cees Berkhouwer, ging erheen in de auto van de penningmeester van de partij en Eerste Kamerlid Sydney van den Bergh. Na de Moerdijk werd Oud al wat stilletjes en als eenmaal de grens, toen nog echt met slagbomen en paspoorten, gepasseerd werd, deed hij zijn mond niet meer open. U kunt zich voorstellen wat dat voor indruk maakte op onze, toch meer Latijns ingestelde Belgische vrienden.

In 1963, Van Dijk was niet herkozen, kwam er een plaats vrij in de delegatie naar Straatsburg. Molly Geertsema heeft Berkhouwer daar toen voor voorgesteld. Ook in het Europese Parlement van toen zaten er in de liberale fractie grote namen: René Pleven was fractievoorzitter, Walter Scheel, Gaston Thorn, Jacques Vendroux, Giovanni Malagodi. Berkhouwer en Thorn waren echt de jonge garde. Het was bepaald geen sinecure dat hij in deze, voor de meerderheid uit Fransen bestaande fractie in 1966 tot ondervoorzitter van het Parlement en in 1968 tot fractievoorzitter als opvolger van Pleven gekozen werd. In die hoedanigheid heb ik hem leren kennen: hij zocht een Nederlandse fractiesecretaris die, mocht hij een jaar later tot voorzitter van het Parlement gekozen worden, met hem mee zou kunnen om zijn kabinet te bemannen.

Men moet zich dat toen nog niet direct gekozen Parlement wel voor kunnen stellen. Veel die echt professioneel aan dat Parlement meededen waren er niet, immers als je nationaal niet voldoende meekwam, liep je het risico niet herkozen te worden en dan kon je dus ook niet meer naar het Europese Parlement. Dat is Cees Berkhouwer eenmaal bijna overkomen en hij heeft er een tournee langs alle kamercentrale-besturen voor moeten ondernemen om toch binnen de fractie te blijven. Hij heeft die les zich op die wijze ter harte genomen, dat hij daarna extra aandacht aan de basis – en die van zijn eigen kamercentrale in Den Helder in het bijzonder – besteedde. Sindsdien heeft hij ook het aantal persoonlijke voorkeurstemmen, zelfs als het de vvd slecht ging, steeds weten te vergroten. Zelf ben ik herhaalde malen met hem meegeweest op tournee in het Noord-Hollandse. Vriend of vijand, men kende hem, hij wist hoe de aandacht op zich te vestigen. Hij had een bijzondere gave om met de pers om te gaan, hoe zuinig hij voor zichzelf ook leefde, journalisten van wat voor krant dan ook, werden echt onthaald, ook bij hem thuis, in die door hem en zijn Franse echtgenote Michèle, voormalig tolk bij het Europese Parlement, geweldig stijlvol en gezellig ingerichte boerderij op de Stationsweg in Heiloo.

In feite is dat ook zijn grootste verdienste geweest, toen hij eenmaal voor-

zitter van het Europese Parlement was geworden. Hij vond als democraat en overtuigd Europeaan dat het Parlement, dat tot dan toe vrij onbekend was, meer aandacht van de pers verdiende. Daarvoor en voor zijn favoriete thema 'Het Europa van de Burger' (het paspoort, het rijbewijs, de postzegel en het slechten van de grenzen) deed hij al het mogelijke, zoals moge blijken uit het hierna volgende citaat: een van de vele redes door hem uitgesproken tijdens de plenaire zitting van het Parlement in Straatsburg.

'Mevrouw de Voorzitter,

Ik wil namens mijn fractie over een mij van oudsher bijzonder dierbaar onderwerp spreken. Sedert ik lid ben van het Europese Parlement, heb ik er altijd voor gepleit dingen tot stand te brengen die de gewone Europese man en vrouw het gevoel geven dat zij erbij horen en dat het in Europa om hen gaat.

Het gaat er overigens niet om of deze of gene een zeker auteursrecht heeft in deze zaak. Het gaat erom dat de mensen in Europa vaak door de bureaucratische bomen het Europese bos niet meer zien. Wat zich op de top van de berg afspeelt, is voor hen in nevelen gehuld. In plaats van een Europese symphonie horen we vaak een soort jam-session, waarin ieder zijn eigen partij improviseert. Aan schone leuzen ontbreekt het niet. Ik denk wat dat betreft met name aan het zogenaamde civiele Europa. Wat is er al niet gezegd en geschreven over de Europese burgerrechten, dat wil zeggen over de rechten die alle burgers van de Gemeenschap in hun hoedanigheid van burgers van de Gemeenschap zouden kunnen uitoefenen?

Er is hier gesproken over Sir Walter Scott. Die had in zijn tijd geen paspoort nodig. Lord Byron ook niet. We kunnen nog veel verder teruggaan. In het Romeinse rijk, in het rijk van de Caracalla, werden in 212 alle inwoners tot Romeins burger verklaard. Al dan niet met trots kon toen iedere inwoner van Europa, van Schotland tot Sicilië, al dan niet via Vlaanderen, het land van de Vlaamse leeuwen, die ik al eerder heb gemeemoreerd, zeggen "civis romanus sum". Hoe ver zijn wij daarvan verwijderd na onze eeuwenlange Europese burgeroorlogen! Overigens, ik heb het al gezegd, tot de eerste wereldoorlog kon men zonder papieren en zonder deviezenmoeilijkheden onbelemmerd van Londen naar Amsterdam of naar Moskou en vice versa reizen.

Ik weet niet hoe lang we nu al een zogenaamde douane-unie zijn, maar aan alle grenzen van onze Gemeenschap wemelt het nog van de douaniers, die het vrije verkeer belemmeren! Het gaat nu niet meer om invoerrechten, maar om btw en compenserende landbouwheffingen waar de gewone man geen snars van begrijpt. En dan schijnt het ook nog om terreurbestrijding te gaan. Het terrorisme tiert welig. Een van onze medeleden is daar

vandaag nog aan ontsnapt. Maar hoe bestrijdt men dan het terrorisme in Amerika, bijvoorbeeld? Zet men daar ook tussen alle 50 staten douaniers om de passen te controleren? Het is nu het voorjaar van 1980. We hadden nu de Europese Unie moeten hebben! Dat was het belangrijkste besluit dat de eerste Europese Raad in december 1974 in Parijs had genomen. Het zou de moeite lonen eens een inventaris op te maken van alles wat er intussen door al die Raden is besloten, en wat er van al die besluiten is terechtgekomen. Ik geef die boodschap ook mee aan het Italiaanse voorzitterschap van de Raad. De eerstvolgende bijeenkomst van de Europese Raad van 31 maart tot 1 april a.s. is misschien een mooie gelegenheid voor de Italiaanse voorzitter om eens een lijst te laten opstellen van alle besluiten die tot dusver door al die Raden zijn genomen, en wat daarvan tot uitvoering is gebracht.

Voordat de Europese Raad in december jl. in Parijs bijeenkwam, mocht ik een onderhoud hebben met de President van de Franse Republiek over datgene wat in die bijeenkomst aan de orde zou komen. Ik heb er toen voor gepleit een eenvoudig document te maken waarmee de Europese burger vrij en onbelemmerd door de gehele Gemeenschap kan reizen. Een eenvoudig, uniform Europees identiteitsbewijs. Eventueel kan daarbij de moderne techniek, die intussen is voortgeschreden, aangewend worden op de wijze die onze Britse collega heeft bepleit. Er doen zich natuurlijk nog allerlei moeilijkheden voor. Zo hebben de Denen reeds een paspoortunie met de overige landen van Scandinavië. Maar dat systeem kan dan aan de Europese paspoortunie gekoppeld worden. Waar het natuurlijk om gaat, is dat er een eenvoudig document komt waarmee we de Gemeenschap in en uit kunnen gaan en in de Gemeenschap moeten kunnen rondreizen. Elke burger van Europa moet eenzelfde identiteitsbewijs hebben, of hoe het dan ook wordt genoemd. Ik wil niet opnieuw alle bekende argumenten aanvoeren. Maar als het de Italiaanse regering ernst is, laat dan het Italiaanse voorzitterschap deze zaak op de agenda van de eerstvolgende bijeenkomst van de Europese Raad zetten. Er was immers door een Europese Raad besloten dat dit Europese papier er in 1978 zou komen. Er wordt nu met het hoofd geschud, maar als die Italiaanse voorzitter het wil, kan niets hem beletten deze zaak op de agenda van de eerstvolgende Europese Raad te zetten.

De Europese Commissie knikt instemmend, zie ik tot mijn genoegen. De Raad schudt alweer nee, de Commissie knikt ja. Dat is misschien een aardig en voor ons veelbelovend voorteken! Laat nu ook de Europese Commissie het eens niet bij woorden laten. Waarom ontwerpt de Commissie geen formulieren, geen modellen? Wat belet haar om een van haar duizenden ambtenaren de opdracht te geven een Europees paspoort te ontwerpen. Onze regeringen komen er immers niet uit.

Bovendien, als de Italiaanse regering dit onderwerp op de agenda van de Europese Raad zou zetten, zouden wij ook aan de weet komen welke nationale regeringen dwars liggen. Want mijn regering doet mee! Dat kan ik de Italiaanse voorzitter verzekeren. Nederland doet mee, en ik neem aan het gros van de andere regeringen ook! Dus als dit punt in de Europese Raad ter sprake zou komen, kunnen we allemaal aan de weet komen welk land dwars ligt. En dan kunnen we eventueel besluiten deze zomer eens niet naar dat land toe te gaan dat in Europa het vrije verkeer van de mensen belemmert. Dat zou een aardige geste kunnen zijn, een reactie van de Europese burgers die zo graag vrij en onbelemmerd door Europa willen trekken. Ziehier, Voorzitter, enige praktische suggesties die ik gaarne aan het Italiaanse voorzitterschap meegeef, uitgaande van het devies "geen woorden maar daden".'

Einde citaat.

Hij drong ook, via vrienden en collega's net zo lang aan bij Giscard d'Estaing tot hij publiekelijk ontvangen werd. Maar dan zorgde hij er ook voor dat het op de 'une' van de Figaro kwam. Soms kwam die aandacht onbedoeld. Kort na de Britse toetreding in 1973 vergezelde ik hem bij een bezoek aan de Britse premier Wilson. Bij het uitrijden van Downing Street schepten wij met de Staatsie Daimler een motorrijder. Het kon niet missen: op de voorpagina van 'The Times' heette het toen: 'President of European Parliament knocks down motor driver in Whitehall'.

Zijn voorzittersperiode is zonder enige twijfel het hoogtepunt van zijn carrière geweest. Men moet daar niet licht over oordelen: in dit internationaal gezelschap was niet iedereen het ermee eens dat zo'n Hollander, en dan nog uit de kleine liberale fractie, die post met zoveel verve en inzet vervulde. Hieronder volgt zijn aanvaardingsrede, uitgesproken 13 maart 1973.

Het ligt op mijn weg om de door mijn voorganger, Walther Behrendt, aangevangen arbeid voort te zetten. Tijdens zijn bewind is allereerst de grote stap naar een open Gemeenschap gezet en heeft de uitbreiding met Groot-Brittannië, Ierland en Denemarken zich voltrokken. Te hopen valt dat deze openheid gehandhaafd zal worden en dat ook Noorwegen op korte termijn alsnog zal besluiten het streven naar Europese eenheid binnen onze Gemeenschap kracht bij te zetten.

Door zijn krachtig ter hand genomen verdieping van de contacten met de nationale parlementen heeft voorzitter Behrendt de basis gelegd voor een Europees Parlement dat zich metterdaad ontwikkelt tot een waarachtig

Europese volksvertegenwoordiging. De door al mijn voorgangers met kracht nagestreefde rechtstreekse verkiezingen, voorgeschreven door het Verdrag van Rome, zijn nog niet verwezenlijkt en zullen beslist eens tot stand moeten komen. Men zij zich evenwel terdege bewust van het volgende: ook al is ons Parlement nog niet rechtstreeks gekozen, toch laat dit zijn parlementaire karakter volmaakt onverlet. Wie zou de Nederlandse Eerste Kamer of de Franse Senaat, beide evenals wij indirect gekozen, ondemocratisch durven noemen? Wij allen, ook zij die uit het House of Lords – dit voorname bolwerk van Britse democratie – die naar Straatsburg zijn afgevaardigd, zijn vertegenwoordigers van de Europese volkeren en groepen om op de bres te staan voor hun belangen bij het tot stand komen van een verenigd Europa. De vervulling van die opgave zal meer moeten spreken tot de gemiddelde Europese burger. Om hem gaat het, niet uiteindelijk, maar in de eerste plaats. Ik heb altijd op dit aangezicht gehamerd en zal daarmee doorgaan. Wij, het Parlement, zullen in samenwerking met de Commissie en de Raad ernaar moeten streven dat het Europa waarvoor wij werken, niet in een detailwetgeving verzandt. Dat Europa zal op een voor de gewone man doorzichtige wijze dienstbaar moeten zijn aan het welzijn en de welvaart van al die ruim 25 miljoen mensen die leven en werken in onze Gemeenschap.

Het valt te hopen dat wij ons, als Europees Parlement, kunnen doen gelden als een eerlijke afspiegeling van alle in Europa levende politieke stromingen. Ons Parlement dient open te staan voor gefundeerde kritiek. Die kritiek kan echter het beste in de boezem van ons Parlement zelf, ten aanschouwe van geheel Europa, geleverd worden. Dit is beter dan wanneer dit geschiedt in de vorm van een zinloze afzijdigheid. Wij willen de hoop representeren op het Europa voor iedereen; wij zullen ook de moed en verantwoordelijkheid moeten kunnen opbrengen om de conceptie van de Europese Unie te verdedigen en om aan het streven in die richting een nieuw elan te geven. Desnoods zullen wij de zwaarste ons ten dienste staande middelen moeten hanteren – de overgang naar de tweede fase van de economische en monetaire unie – waarvoor onze toestemming vereist is, kan wat dit betreft een test case worden – om het geweten van ons allen wakker te schudden. Ik hoop in de voor mij liggende ambtsperiode aan het Bureau de nodige voorstellen te doen, zodat de desbetreffende organen met behulp van de diensten van het Parlement, waarvan het welzijn mij na aan het hart ligt, nog deze herfst de initiatieven voor zich zullen hebben liggen die het volgend jaar moeten leiden tot het weer op gang brengen van het Europese eenwordingsproces. De Europese eenwording mag zich niet tot een schim zien verbleken. Daarvoor roepen wij ook de hulp in van de pers, die zich steeds loyaal ten opzichte van het

Europese Parlement heeft opgesteld. Wie zou de relance beter kunnen behartigen en voor de verwezenlijking ervan beter voorstellen kunnen doen dan het Europese Parlement? Sinds de Top van Parijs kan er bij niemand meer twijfel over bestaan dat ons Parlement het recht heeft voorstellen uit te werken inzake de uitbouw van onze Gemeenschap tot die Europese Unie, waartoe in Parijs werd besloten. Men kan verdedigen dat wij hier op voet van gelijkheid staan met de Raad en de Commissie. Ik stel hier met opzet beide instellingen naast elkaar, omdat het naar mijn mening verwerpelijk is te beweren dat het Europese Parlement uitsluitend met de Commissie van doen zou hebben en met de Raad niets anders dan een soort informeel colloquium op touw zet. Wij zullen het naar mijn mening eerder moeten zoeken in een permanent driehoeksgesprek met deze andere organen van de Gemeenschap. Het Europese Parlement vertegenwoordigt dan in dit gesprek geen regionale of deelbelangen, maar de totaliteit van de 250 miljoen inwoners, en het is hun democratie en hun vrijheid die in de komende twee jaar op het spel staan'.

Einde citaat

In de plenaire vergadering werd het hem niet gemakkelijk gemaakt, vooral door de meer aan directe stijl gewende Britten. Hij diende elk in eigen taal van repliek, onder het voortdurend in mijn richting gesproken Nederlandse commentaar. Als de microfoon openstond, vermocht hij bij de Nederlanders nogal eens tot hilariteit te leiden. Toen hij in 1975 niet meer voor een derde jaar in aanmerking kwam, was dat een teleurstelling voor hem, alhoewel dat niet anders was dan bij zijn voorgangers en opvolgers. Met uitzondering van Alain Poher, die op het moment van, normaal gesproken, eind van zijn mandaat net waarnemend President van de Republiek en kandidaat voor dat ambt was. Alhoewel een verlenging er voor Cornelis Berkhouwer niet in zat, werd hij wèl opnieuw de Nederlandse ondervoorzitter, een titel die hij gebruikte in de fameuze radiospot 'Ik drink melk, U ook', waarover zelfs door Wim Kan in zijn oudejaarsconference grappen werden gemaakt.

In 1979 zouden de eerste directe verkiezingen voor het Europese Parlement gehouden worden en alhoewel een dubbel mandaat niet wettelijk verboden was, zou het toch, alleen fysiek al tot een onmogelijkheid gaan behoren. En dat betekende zeker voor Cees Berkhouwer, aan wie vrijwel vanzelfsprekend het lijsttrekkerschap toeviel, het eind van zijn Tweede Kamerlidmaatschap, waar hij, na Anne Vondeling, die in dezelfde verkiezingen voor de pvdA lijsttrekker zou worden, het langst deel van uitmaakte.

Voor zeer velen in den lande was Cees Berkhouwer inderdaad 'Mr. Europe', maar toch waren deze verkiezingen geen onverdeeld succes. De samen-

stelling van de lijst was al niet geheel zonder contestatie verlopen. Weliswaar kon men niet anders dan Berkhouwer tot lijsttrekker bombarderen, maar daar waren met name de vertegenwoordigers van de grote steden in het hoofdbestuur niet gelukkig mee. Ook voor de overige plaatsen, in het bijzonder wat betreft de vertegenwoordiger van de vrouwen en van de jongere generatie, waren in de verkiezingsraad de nodige stemmen vereist. De politieke partijen stonden er onwennig tegenover, het propaganda-team zag er niet zo heel veel in en met name de voorzitter daarvan, het latere Tweede Kamerlid mevrouw Rempt, had bepaald andere opvattingen dan de lijsttrekker. Zij wilde zich meer oriënteren op de voorzitter van de Tweede Kamerfractie Koos Rietkerk en daarmee op een nationale partijlijn.

De vvd scoorde in 1979 16,14% of vier van de 25 zetels, bij een opkomst die met 57,8% de laagste sinds de invoering van het ev (evenredige vertegenwoordiging)-stelsel was. Waar de opkomst in 1984 daar nog onder bleef, geeft dat te denken over de mate waarin de Europese eenwording, en in het bijzonder de parlementaire democratie daarvan, leeft onder de kiezers.

De niet bijzonder hoge score voor de vvd gaf in ieder geval wel aan, dat het liberaal electoraat niet meer uitsluitend onder de kiezers met een hogere opleiding, die over het algemeen beter opkomen, gezocht moest worden, maar eerst recht dwarsdoorsnede van het electoraat en van een volkspartij genoemd kon worden.

In de eerste zittingsperiode van het gekozen parlement bleek niet alleen de omvang, van 198 naar 434, gewijzigd te zijn maar ook het karakter. Waar eerst echte amateurs in het Parlement zitting hadden, het hoofdberoep was immers nationaal parlementslid, die risico's namen door frequente afwezigheid daar, kwamen nu beroepspolitici naar Straatsburg. Men moest voor het eigen electoraat proberen daar via de pers de aandacht te trekken en dat viel, en valt ook nu nog niet mee. Dat betekende ook dat het Parlement veel meer debatten organiseerde over actuele kwesties, die niet strikt tot de competentie van de EG behoorden en die men vroeger thuis in het nationale parlement wel besprak. Maar ook een thema als het 'Europa van de Burger', dat voor de kiezer de eenwording zichtbaar moest maken, sprak de afgevaardigden nu veel sterker aan. Waar Cornelis Berkhouwer een van de weinigen was die Europa in geopolitiek en historisch oogpunt wist neer te zetten, en zijn electoraat voornamelijk vanuit Europa bediende, ook met thema's als het 'Europa van de Burger', was dat nu geen exclusiviteit meer. Misschien was het daarom maar goed dat hij in 1984 in overleg met het hoofdbestuur, ook na een onaangenaam en onnodig incident dat in de pers door tegenstanders aangewakkerd en breed uitgemeten werd, besloot om niet langer te kandideren en zich te gaan wijden aan zijn hobbies kunst en sport.

De vvd is deze afgevaardigde, die het thema Europa zo goed verwoordde en dat symboliseerde, veel verschuldigd.